

Ouderenhuisvesting naar wens?

Zoals inmiddels bekend is, zal na het jaar 2010 de generatie van de na-oorlogse baby-boomers met pensioen gaan. Maar hoe zit het eigenlijk met de huisvesting van deze grijze golf?

TANJA DRIËNHUIZEN*

Er wordt veel gesproken over de naderende vergrijzing van de Nederlandse samenleving. In het jaar 2000 zal bijna één zevende deel van de bevolking ouder zijn dan 65 jaar. De toename van het aantal ouderen is zowel het gevolg van vergrijzing als van ontgroening. Het is bekend dat dergelijke demografische ontwikkelingen gevolgen hebben voor vele terreinen van het maatschappelijk leven. Huisvesting vormt hier een zeer wezenlijk onderdeel van. Belangrijker dan de hoeveelheid oudere individuen is hierbij het aantal oudere huishoudens, omdat dit de eenheid is waarmee in de huisvesting wordt gewerkt. Met het zichtbaar worden van een toenemend aantal oudere huishoudens op de woningmarkt blijkt de kennis beperkt en neemt de interesse onder beleidsmakers op het vlak van de woningmarkt toe. Om in te kunnen spelen op veranderingen in de vraag is het nodig te weten hoe de groep (toekomstige) ouderen eruit ziet en wat hun wensen zijn, wat de inhoud is van het ouderenhuisvestingsbeleid en in hoeverre de ouderenhuisvesting aansluit bij de wensen van de bewoners.

OUDEREN

Als we het hebben over 'ouderen', spreken we over een groep mensen die op basis van het passeren van een bepaalde leeftijdsgrens van anderen wordt onderscheiden. Dit betekent niet dat mensen meer op elkaar gaan lijken. Ouderen vormen een heterogene groep waarvan de leden zich in vele opzichten van elkaar onderscheiden. Ondanks de grote variatie binnen de groep ouderen is er wel een aantal algemene kenmerken aan te wijzen. Opvallend is het grote aandeel éénper soonshuishoudens.

Momenteel is bijna de helft (48 procent) van de ouderen alleenstaand. Het percentage oudere alleenstaanden zal de komende periode stijgen. Dit heeft onder andere te maken met de sterke groei van het aantal echtscheidingen in met name de jaren zeventig en het verder uiteen groeien van de levensverwachting van mannen en vrouwen. Het eigenwoningbezit onder ouderen ligt op dit moment nog iets onder het gemiddelde van de totale bevolking. Van de oudere huishoudens heeft veertig procent een eigen woning tegenover 45 procent van de totale bevolking. Het is echter te verwachten dat dit in de toekomst zal veranderen. Men kan aannemen dat door het toegenomen eigenwoningbezit onder jongere generaties de toekomstige generaties ouderen ook vaker een eigen woning bezitten en bewonen. Overigens is er na zestig-jarige leeftijd een lichte afvloeiing naar de huursector waar te nemen. Gelet op de hoge levensverwachting kan dit kwantitatief nog een aanzienlijke verhuisc beweging veroorzaken. In de komende periode zal tevens de ruimtelijke spreiding van ouderen veranderen. Op dit moment is de vergrijzing met name sterk in de grote steden, terwijl zich hier over enkele jaren een absolute daling van het aantal ouderen voor zal doen. Na 2000 zullen het eerst vooral de iets oudere suburbane gemeenten en vervolgens de groeiernen zijn die te maken krijgen met een sterk stijgend aandeel van de senioren in hun gemeente. De inkomenspositie loopt zeer uiteen binnen de groep ouderen. Er is wel een duidelijke onder- en bovenkant qua financiële positie aan te geven, maar de middengroep wordt steeds omvangrijker en belangrijker. Men is echter geneigd deze groep over het hoofd te zien.

Een groep die speciale aandacht verdient zijn de allochtone ouderen, aangezien ook het allochtone deel van de bevolking te maken krijgt met een toenemende vergrijzing. Hoewel het aantal oudere allochtonen momenteel nog niet hoog is, stijgt dit de komende jaren fors. In 1991 waren er in Nederland 44.000 oudere allochtonen en in 1995 waren dit er al 95.000. Allochtone ouderen lijken de weg naar de Nederlandse ouderenvoorzieningen nog niet gevonden te hebben. Daar tegenover staat dat er binnen de ouderenvoorzieningen nog weinig rekening gehouden wordt met allochtonen. Men is niet op de hoogte van hun wensen en

behoeften. Om huisvesting aan te kunnen bieden die toegesneden is op de allochtone ouderen, zullen eerst hun specifieke woonwensen geïnventariseerd moeten worden.

WOONWENSEN

Ouderen hebben op verschillende punten hun specifieke woonwensen. Ze stellen andere eisen aan een woning dan de gemiddelde huurder en nemen ook de woonomgeving en de zorgverlening mee in hun overwegingen. Een op de specifieke behoeften en leefomstandigheden aangepaste woning is voor hen van groot belang. De behoeften en leefomstandigheden van ouderen zijn natuurlijk zeer gevarieerd. Dit betekent dat er niet een soort standaard-ouderen-woning moet worden ontwikkeld, die vervolgens in eindeloze rijen kan worden gereproduceerd. Er zal naar variatie in het woningaanbod moeten worden gestreefd.

Afgezien van alle individuele verschillen binnen de groep ouderen, willen ouderen in hoofdlijnen een goed toegankelijke en gelijkvloerse woning met niet teveel kamers. Veel woonwensen, zoals betaalbaarheid en goede faciliteiten in de woning, komen overeen met meer algemene woonwensen en kunnen dus niet als specifiek voor ouderen aangemerkt worden. Ouderen hechten wel meer waarde aan de kwaliteit van de woonomgeving. Hierbij wordt gelet op veiligheid en op de aanwezigheid van voldoende voorzieningen die voor ouderen van belang zijn, op geringe (loop)afstand van de woning.

BELEID

Het belangrijkste beleidspunt is het stimuleren van het langer zelfstandig wonen. Dit zal ook de meeste implicaties hebben op het gebied van het wonen, met name voor de toekomstige generaties ouderen. Ouderen wonen nu al tot op latere leeftijd voor het merendeel zelfstandig, in 'normale' (niet-aangepaste) woningen. Dit kan voortkomen uit de wensen van bewoners. In de meeste woonwensenonderzoeken wordt hier echter geen expliciete uitspraak over gedaan. Impliciet komt het wel naar voren uit de behoefte aan onafhankelijkheid en het gewenste aantal kamers. Het gewenste kamertal sluit namelijk meer aan bij

Foto: architectuurfotografie Fas Keuzenkamp

zelfstandige woonruimte, dan bij de intramurale woonvormen. De wens tot lang zelfstandig wonen past bovendien goed bij 'nieuwe' waarden in de samenleving, zoals actief en onafhankelijk zijn. Toekomstige generaties ouderen zullen deze waarden nog meer geïncorporeerd hebben dan de huidige ouderen.

De meeste toekomst lijkt dan ook nog steeds te zitten in de 'normale' huisvesting. Het overgrote deel van de huidige en toekomstige ouderen zal de voorkeur geven aan een 'normale', traditionele woning. Op het gebied van het woningaanbod ligt de nadruk heel duidelijk op het aanpassen van de bestaande voorraad. Zowel de overheid als de corporaties zien nieuwbouw alleen als aanvulling indien aanpassing niet volstaat. Dit hoeft echter niet te betekenen dat hierdoor in mindere mate aan de wensen en behoeften van ouderen tegemoet kan worden gekomen. Het is heel goed mogelijk om binnen de bestaande voorraad zodanige maatregelen te treffen dat er voldoende woningen beschikbaar zijn, toegespitst op de behoeften van oudere bewoners. De huidige aanpassingsmaatregelen tonen aan dat er goede mogelijkheden liggen op dit vlak. Zeker wanneer er in de nieuwbouw "aanpasbaar" wordt gebouwd. Het gaat bij aanpasbaar bouwen niet om woningen die voor een specifieke doelgroep worden gebouwd, maar om woningen die relatief eenvoudig aan te passen zijn aan de individuele behoeften van de bewoner, wanneer deze

bijvoorbeeld minder valide wordt. De alternatieve ouderen-woonvormen, zoals woongroepen, zorgen zeker voor een interessante uitbreiding en differentiatie van het aanbod, maar ze zullen in het totale aanbod een marginale rol blijven spelen.

De bezuinigingen op voorzieningen in het kader van flankerend beleid vormen een probleem. Flankerend beleid omvat vormen van hulp aan thuiswonende ouderen die het langer zelfstandig wonen moeten bevorderen. Hierbij valt te denken aan maaltijdvoorziening en ouderenvervoer. Door op dergelijke voorzieningen te bezuinigen ontstaat een tegenstrijdige situatie. Het langer zelfstandig wonen wordt door het overheidsbeleid aan de ene kant gestimuleerd en aan de andere kant juist bemoeilijkt door deze bezuinigingen. Het is dus belangrijk dat een bepaalde hoeveelheid voorzieningen veiliggesteld wordt.

Voor de financiële positie van ouderen in de toekomst is het inkomensbeleid van de overheid van groot belang. Vooral de wijzigingen in de collectieve pensioenvoorzieningen zullen invloed hebben op de bestedingsmogelijkheden van ouderen. Bij de voorgestelde vervanging van het eindloonstelsel door het middelloonstelsel bestaat het pensioen niet meer uit zeventig procent van het laatst verdiende loon, maar uit zeventig procent van wat men tijdens de loopbaan gemiddeld verdiend heeft. Het lijkt nodig dat er voor de mensen die hierdoor

echt in een penibele financiële situatie belanden, voorzieningen zijn die hen kunnen ondersteunen.

Al met al kan er binnen het bestaande kader van beleid en beleidsvoornemens redelijk tegemoet gekomen worden aan de voorkeuren van ouderen. Zeker wanneer er gelet wordt op mensen die buiten de boot dreigen te vallen. Speciale aandacht moet uitgaan naar mensen die als gevolg van hun 'afwijkende' behoeften niet in 'normale' huisvesting terecht kunnen. Hierbij valt te denken aan mensen met ernstige fysieke beperkingen. Verder verdient de groeiende groep allochtone ouderen meer aandacht dan ze tot nu toe gekregen heeft. Tenslotte is het belangrijk dat de huisvesting voor alle groepen ouderen betaalbaar blijft. De 'nieuwe' ouderen zijn steeds mondiger en hoger opgeleid. Het valt hierdoor te verwachten dat zij het ouderenbeleid kritisch blijven volgen en zonodig van zich laten horen. Een voldoende kader van ouderenhuisvestingsbeleid, gecombineerd met een actieve en kritische inbreng van ouderen schetst een positief toekomstperspectief.

*Tanja Drieënhuizen is afgestudeerd in de sociale geografie aan de Universiteit van Amsterdam. Dit artikel is gebaseerd op haar doctoraalscriptie *Ouderenhuisvesting: een verkenning*.